

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ А.С. МАКАРЕНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ**

**ЮВІЛЕЙНА ПАЛІТРА 2021 :
до пам'ятних дат видатних
українських музичних діячів
і композиторів**

**ЗБІРНИК СТАТЕЙ ЗА
МАТЕРІАЛАМИ V ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

3-4 грудня 2021 року

СУМИ - 2022

УДК 78.071.1/2 (092) (063)

Ю14

*Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
Сумського державного педагогічного університету
імені А.С. Макаренка
(протокол № 7 від 20 січня 2022 року)*

Редакційна колегія

- О. К. Зав'ялова** – доктор мистецтвознавства, професор (голова);
О. А. Устименко-Косоріч – доктор педагогічних наук, професор;
О. В. Єременко – доктор педагогічних наук, професор;
О. М. Лігус – кандидат мистецтвознавства, доцент;
Г. О. Стахевич – кандидат мистецтвознавства, старший викладач;

Редактор-упорядник: доктор мистецтвознавства,
професор **О. Г. Стахевич**

Ю14 Ювілейна палітра 2021 : до пам'ятних дат видатних українських музичних діячів і композиторів : збірник статей за матеріалами V всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (3-4 грудня 2021 року). – Суми : ФОП Цьома С.П., 2022. – 156 с.

ISBN 978-617-8095-09-3

Збірник статей видається за матеріалами щорічної всеукраїнської науково-практичної конференції, метою якої є вивчення та популяризація українського музичного мистецтва минулого та сьогодення. Публікації сьогорічного випуску, як і попередніх видань, торкаються вивчення актуальних питань музикознавства, творчості як знаних, так і маловідомих українських митців, представників української діаспори і наших сучасників. Пропонується для студентів, викладачів і всіх, кому цікаві історія та сьогодення української музики і хто небайдужий до її нагальних питань.

УДК 78.071.1/2 (092) (063)

© ФОП Цьома С.П., 2022

ISBN 978-617-8095-09-3

© СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2022

14. Спогади Деніса Тіні про Богдана Кушніра [рукопис]. Приватний архів автора публікації. 1 арк.
15. Спогади Джеймса Гатвея про Богдана Кушніра [рукопис]. Приватний архів автора публікації. 1 арк.
16. Хор «Трембіта» і Йосип Гірняк виконують програму Ювілейного концерту у 70-ліття УНС в Дітройті. *Свобода*. 1964. 5 лют.
17. Цегельський Є. Музичне життя Перемишля. Перемишль. Західний бастион України : збірник матеріалів до історії Перемишля і Перемиської землі / ред. Б. Загайкевича. С. 315-334.
18. Frank J. Corliss Jr. Concert Review: Detroit area's Ukrainian Millennium Program. *The Ukrainian Weekly*. 1988. Dec. 18.
19. Kushnir B. J. Zur Frühgeschichte des Kodaprinzips [Дисертація]. Erlangen, 1947.
20. Lawson R., Zelenak M. History of the Music Program at Wayne State University: The First 75 Years, January 1919 to 1994. Wayne State University, 1996.

Сподаренко В. М.

НЕОФОЛЬКЛОРНІ ТЕНДЕНЦІЇ БАЯННО-АКОРДЕОННОЇ ТВОРЧОСТІ ВІКТОРА ВЛАСОВА (ДО 85-РІЧЧЯ КОМПОЗИТОРА)

Звернення до джерел народно-музичної творчості є органічним для композиторської практики як минулого, так і сьогодення. Зокрема, одним із прикладів сучасного стильового переосмислення фольклорного інтонаційного матеріалу є баянно-акордеонний доробок Віктора Власова. Проблема відображення фольклорної образності в композиціях цього митця вже порушувалася у науковій літературі [1; 3], але ще не дістала вичерпного розкриття. У зв'язку з цим уявляється доцільним розглянути характерні риси неофольклоризму на прикладі двох творів В. Власова: «На ярмарку» (1964) та «Веснянка» (1984).

Композиція «На ярмарку» втілює атмосферу народно-масової жанрової сцени, що відповідає програмній назві твору. Характерною ознакою народного начала є діатонічний звукоряд, який у викладі основної теми зберігається до останнього такту композиції. Важлива функція у створенні народно-ярмаркового колориту належить не лише мелодії-темі, а й гармонії та ритміці. Відтак, гармонічна вертикаль у викладі тематичного матеріалу

конструюється кварто-квінтовым співвідношенням між звуками: $g^1 - c^2 - d^2 - g^2$, в основі яких басово-акордове звучання (тонічний бас “С” та тризвук другого ступеня), що не лише виражає процесуальність народного дійства, а й створює відповідне фонічне забарвлення. Таким чином, архітектоніка гармонічної вертикалі перших трьох тактів звучання основної теми разом з басово-акордовими співзвуччями складає безпівтоновий діатонічний звукоряд: $c - d - f - g - a$.

Означений звукоряд був притаманний мелодіям, що, за визначенням Ф. Колесси, відповідали початковому етапу «розвитку ладової організації, який можна назвати “добою діатонізму”. Мелодії цього історичного періоду відзначаються невеликим обсягом (терція, кварта, квінта, що розширюється іноді до сексти, септими)» [2, с. 16]. Однак ангемітоніка не є характерною для музичної теми загалом, оскільки вона організована в межах гексахорду іонійського ладу з квінтовою опорою, а звернення до цілотнового звукоряду в мелодії відбувається лише в низхідному пасажі малих терцій (такт 34).

Драматургія твору побудована за принципом динамічного наростання, що обумовлено як темповими характеристиками, так і ритмікою та тривалостями звуків. Таке наростання спостерігається уже після викладу основної теми, де відбувається зміщення ритмічних формул – структура дипірихія зазнає трансформації внаслідок лігування двох восьмих тривалостей, що зумовлює перенесення метро-ритмічних акцентів у перших і других долях такту з утворенням інтонаційно-ямбічної структури. Фольклорного колориту звучанню надає також чергування ритмічних формул дипірихію та дактилю, характерних для танцювальних пісень. Ці формули є ритмічною основою імітації «гармошкового награвання» (такти 105–111) на фоні народно-підголоскового звучання.

Риси неофольклоризму яскраво виражені й у іншому творі В. Власова – «Веснянці». Ця композиція – приклад формування індивідуалізованого музичного тематизму на фольклорній основі. Ладово-інтонаційні та структурні особливості основної теми наближають її до давніх пісенних зразків весняно-календарного циклу. Важливого значення у формуванні тематичного матеріалу надається діатонічним ладам, які в мелодико-

тематичних лініях представлені у вигляді тетра- і гексахордів. Драматургія композиції твору характеризується наскрізним розвитком уявного весняно-ігрового дійства, втіленого у формі рондо, витoki якої сягають давніх хороводів календарно-обрядового циклу.

Музична тема, що звучить на початку твору, вирізняється грайливим характером. Вона викладена в еолійському ладі з діапазоном квінти. Ця тема (зокрема, її перший такт) є основним інтонаційним та метро-ритмічним зерном усієї композиції. Важливого значення для розвитку музичного тематизму композитор надає наспівним інтонаційним елементам, джерелом яких є основна тема «Веснянки». Ці похідні мелодичні лінії є трансформованими в ритмічному та інтонаційному плані, відтак мають інше семантичне навантаження та художньо-образний зміст, порівняно з основною темою твору. Одним з яскравих прикладів трансформації основної теми з метою створення образної картини архаїчного дійства є її виклад паралельними квартами.

З погляду інтонаційної трансформації основної теми «Веснянки», варто відзначити і зміну її жанрового характеру в епізоді *Andante cantabile*, що також вказує на оригінальність авторської концепції музичного твору. У цьому епізоді основна тема змінює свої жанрово-фольклорні риси: з пісенно-танцювальної, хороводної мелодії на протяжну, що має лірико-епічний характер. Крім того, мелодико-тематичний матеріал епізоду будується на інтонаційно і ритмічно трансформованому матеріалі головної теми «Веснянки», тематичні елементи якої тут звучать уже не в еолійському ладі, як на початку твору, а в дорійському, з опорним інтервалом кварта. Значну увагу композитор надає імітації характерних для архаїчної культури мовленнєвих інтонацій, що знаходяться на межі співу та декламації. Створення таких інтонацій досягається завдяки артикуляції та інтервальному секундовому співвідношенню між звуками. Йдеться, передусім, про остинатні чергування або низхідні акордові комплекси. Ефект мовлення, виражений інструментальними інтонаціями вигуків та скоромовок, асоціюється, таким чином, з давніми весняними обрядами.

Питома вага у драматургії твору належить метро-ритму. Зокрема, активна динаміка ритму вказує на його важливу функцію в розвитку тематизму. У процесі змінності образно-інтонаційних сфер трансформації зазнає і ритм, який є одним з художніх засобів створення образів стихійної архаїчної сили. Особливо виразно ці зміни виявляються у третьому епізоді (такти 146–213) за рахунок згущення ритміко-структурних одиниць. Для цього В. Власов використовує нерегулярні, раптові та акцентовані ритмічні формули, іноді зсуває наголоси в сильних і слабких долях такту, що разом з артикуляцією та гармонією посилюють сугестивну властивість емоційно-сміслових та інтонаційно-конструктивних елементів музичного тематизму. Поєднання усіх цих прийомів допомагає створити картину вакханалії весняного свята. Організуюча роль ритму виявляється і на інших ділянках композиції (такти 30, 31; 39–41; 142–145; 206–209). У цих фрагментах саме ритміка є визначним фактором формування художніх образів.

Результати здійсненого аналізу надають підстави стверджувати, що твір В. Власова «Веснянка» виявляє оригінальну концепцію втілення та переосмислення композитором фольклорної образності та інтонаційності в акордеонно-баянній творчості. Характерними рисами неофольклоризму в означеній композиції є:

- діатонічна основа тематичного матеріалу, елементи якого звучать в еолійському, дорійському, міксолідійському ладах;

- поєднання діатонічного музичного тематизму фольклорного типу з ускладненою, хроматизованою гармонічною мовою;

- використання різноманітних артикуляційних засобів (*sforzando*, *glissando*, акцентів, прийом «подвійного рикошету»), що імітують співо-мовні інтонації інструментально виражених вигуків із асоціативним рядом весняно-календарного дійства;

- активна динаміка ритму як носія та виразника музичного тематизму;

- синтетичний» характер мелодизму, що визначається поєднанням кантиленності в яскраво виражених фольклорних інтонаціях та речитативу для створення образів архаїчної доби.

Список використаних джерел

1. Мурза В. А. Фольклор у професійному баянному мистецтві (на прикладів творів В. Власова). *Музичне мистецтво і культура. Науковий вісник Одеської державної консерваторії ім. А.В. Нежданової*. Гол. ред. О.В. Сокол. Одеса : Астропринт, 2002. Вип.3. С. 287–294.
2. Правдюк О. Ладові основи української народної музики. К. : Друкарня видавництва АН УРСР, 1961. 196 с.
3. Сташевський А.Я. Фольклоризм та неофольклоризм баянної творчості Віктора Власова 1960-70-х років. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка*. Сер. Мистецтвознавство. редкол.: М. Станкевич, О. Голубець, Н.Урсу [та ін.]. Тернопіль, 2012. Вип. 1. С. 11–15.

Таранченко О. Г.

ПОСТАТЬ ВІКТОРА КОСЕНКА: НОВИЙ ПОГЛЯД

Віктор Косенко – видатне явище в історії української музичної культури модерної епохи. Постать митця інтегрує в собі неординарний талант композитора, концертуючого піаніста-віртуоза європейського типу, майстерного ансамбліста з вишуканим природнім музичним слухом, глибоко ерудованого музиканта, педагога, просвітителя.

Цьогорічний ювілей – 125 років від дня народження, - є щасливою нагодою привернути увагу до життєтворчості композитора, його короткого, але насиченого шляху в мистецтві. А крізь них по-новому відчутти й осмислити живе дихання музики Майстра. Притаманні їй наповненість Красою та Добром, загальнолюдським звучанням як ніколи відповідають нинішнім духовним потребам, викликам сучасної, вкрай складної постіндустріальної доби. Актуалізація постаті Віктора Косенка обумовлюється також посиленням інтересом сучасної гуманітаристики, зокрема, музикознавчої науки до персонологічних досліджень. І в цьому сенсі – необхідності переосмислення здобутків у сфері наукового «косенкознавства», зміни «оптичного окуляра», пошуків нових підходів, ідей, ракурсів у розкритті особистості композитора.

Дискурс нового погляду на постать В.Косенка висуває перед науковцями ряд проблем і питань на рівнях історико-